

3. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05 грудня 2012 року № 5081-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text>

4. Про електронні комунікації: Закон України від 16 грудня 2020 року № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

Шевченко Л. В.,

к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ОСНОВНА ФОРМА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Домашнє насильство це важлива соціальна проблема України, яка є однією з найбільш поширених і водночас найменш помітних форм порушення прав людини. Це один із найпоширеніших злочинів. За статистикою майже 70% жінок зазнають різноманітних форм сімейного насильства, 35% неповнолітніх систематично потерпають від жорстоких форм батьківського виховання. Однак, така серйозна глобальна проблема, на жаль, часто залишається прихованою та недостатньо усвідомленою. Більшість жертв сприймають насильство як невідворотне явище в житті і не повідомляють про нього. На думку Роменського Г.І. проблема домашнього насильства є надзвичайно складною і поєднує в собі безліч взаємозалежних аспектів – соціальних, юридичних, економічних, медичних, психологічних, політичних тощо [1]. О.С. Бондаренко стверджує, що домашнє насильство є найменш помітною формою насильства, яка часто не розпізнається навіть самими жертвами [2]. Я. І. Юрків вказує, що поняття «домашнє насильство» зазвичай розуміють як: побиття; знущання; брудні лайки; приниження жертви; образи; маніпуляції; моральний та психологічний тиск; примус до небажаних дій (проституція, секспродаж,

сексуальні домагання, тощо); ізоляція жертви від її бажань (наприклад, заборона працювати, займатися улюбленою справою, утиски відносно вподобань); економічний контроль; насилля на релігійному ґрунті; фемінізація бідності [3].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [4]. Через домашнє насильство постраждала особа не може повною мірою користуватись своїми правами та основними свободами, гарантованими законодавством України та міжнародним правом. Зокрема, у разі вчинення сімейного насильства порушуються такі права та свободи: право на життя; право не піддаватися тортурам та іншим видам жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; право на рівний захист відповідно до гуманітарних норм у період міжнародних та внутрішніх збройних конфліктів; право на свободу та особисту недоторканність; право не піддаватися дискримінації в будь-якій формі; право на рівний захист відповідно до закону та рівний захист перед судом; право на захист інтересів дитини; право на рівне становище в сім'ї, тощо.

Отже, домашнє насильство – це не лише фізичні побої. Воно може набирати різних форм, включаючи фізичне, психологічне, економічне, сексуальне та навіть духовне насильство. Кожна з цих форм є порушенням прав людини, оскільки обмежує свободу, безпеку та гідність людини.

Виділяють такі причини, що призводять до домашнього насильства: соціальні (напруження, конфлікти, насильство в суспільстві; пропагування в засобах масової інформації насильства як моделі поведінки); економічні (матеріальні нестатки; відсутність гідних умов життя та одночасно – відсутність умов для працевлаштування і заробітку грошей; економічна залежність; безробіття); психологічні (стереотипи поведінки); педагогічні (відсутність культури поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової); соціально-педагогічні (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини); правові (ставлення до насильства як до внутрішньо-сімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї – як до власності; недостатня правова свідомість); політичні (схильність до гендерних стереотипів; недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності; увага до материнства й дитинства, а не до сім'ї загалом; брак уваги до батьківства, чоловіків); соціально-медичні (відсутність репродуктивної культури у населення, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів; алкоголізм, наркоманія, агресія тощо); фізіологічні та медичні (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій; прийом збуджувальних лікарських препаратів; хвороби нервової системи тощо)[5]. Практично всі науковці, які працюють з проблемою хронічного насильства, відзначають, що насильство завжди йде по колу, тобто має циклічний характер. Кожного наступного разу цей цикл може скорочуватися в часі, а насильство ставати більше інтенсивним та жорстоким [6].

Сучасне розуміння проблеми домашнього насильства докорінно змінило підходи до її вирішення, і держава дедалі активніше бере на себе відповідальність за втручання в такі ситуації. Зокрема, було створено нормативно-правову базу та запроваджено механізми, спрямовані на

ефективний захист постраждалих, забезпечення справедливого покарання винних і профілактику повторних випадків насильства. Ключовими елементами цього підходу стали ухвалення законів, що регламентують порядок дій правоохоронних органів і соціальних служб, створення кризових центрів для жертв насильства, а також підвищення рівня обізнаності населення про проблему. До прикладу, відповідальність за вчинення домашнього насильства передбачає Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [4]. Закон, також запроваджує спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству з метою ефективного захисту постраждалих осіб. Згідно з законом, кривднику вперше надано можливість змінити агресивну, насильницьку поведінку через спеціальні програми. Важливу роль відіграють програми ресоціалізації для кривдників, які спрямовані на зміну їхньої поведінки. Таким чином, держава прагне не лише реагувати на вже скоєні акти насильства, а й запобігати їх виникненню в майбутньому.

Також зросло усвідомлення того, що боротьба з домашнім насильством потребує активної участі всього суспільства, а не лише правової системи, що повинно включати просвітницьку роботу, підвищення обізнаності населення та навчання фахівців, які працюють із постраждалими. Участь суспільства вноситиме вагомий влад у створення безпечного середовища, де кожен має право на життя без насильства та страху.

Варто зазначити, що і міжнародний досвід боротьби з домашнім насильством демонструє широкий спектр підходів та інструментів, спрямованих на запобігання насильству, захист постраждалих та притягнення винних до відповідальності. Зокрема, багато країн ухвалили спеціальні закони щодо запобігання проявам насильства та розробили системи підтримки постраждалих, які включають гарячі лінії, тимчасові притулки та програми реабілітації. Одним з важливих документів, що слугує взірцем у боротьбі з домашнім насильством, є Стамбульська конвенція, прийнята Радою Європи [7].

Цей міжнародний договір зобов'язує держави впроваджувати комплексні заходи, які охоплюють запобігання насильству, захист жертв, кримінальну відповідальність кривдників та забезпечення підтримки для постраждалих. Конвенція також підкреслює важливість гендерної рівності як ключового елемента у викоріненні насильства. Окрім правових заходів, міжнародна практика активно залучає освітні та просвітницькі програми. У школах і громадських організаціях проводяться заходи для підвищення обізнаності про проблему домашнього насильства, формування навичок ненасильницького спілкування та розв'язання конфліктів. Також у багатьох країнах діють спеціальні навчальні програми для правоохоронців, суддів, медиків та соціальних працівників, для ефективнішого реагування на випадки домашнього насильства. Отже, міжнародний досвід у боротьбі з домашнім насильством надає цінні приклади комплексного підходу, який може бути адаптований і використаний у правових та соціальних системах нашої країни для ефективної протидії домашньому насильству та створенню безпечних умов для всіх громадян.

Таким чином, домашнє насильство – це не лише особиста проблема окремих родин, а соціально важливе питання, яке потребує зусиль усього суспільства, адже тільки завдяки спільній роботі можна побудувати світ, де кожна людина має право на безпечне життя, свободу від насильства та можливість отримати допомогу, коли це необхідно. Тому, вирішення проблеми вимагає комплексного підходу, включаючи зміни в законодавстві, формування культури поваги до прав людини та забезпечення підтримки для постраждалих.

Список використаних джерел

1. Роменський Г. І. Домашнє насильство та шляхи його подолання. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених*. 2004. Вип. 5. С. 74–78.

2. Бондаренко О. С. Психологічне насильство як форма домашнього насильства. *Правові горизонти*. 2019. С. 12–17. URL: https://lawreview.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/№1629-2019_-12-17.pdf.
3. Юрків Я. Сутність та зміст соціального феномену «насильство в сім'ї». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2013. Вип. 27. С. 234–237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_27_79.
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
5. Лесько Н. Загальна характеристика статусу суб'єктів попередження насильства в сім'ї. Київ. 2016.
6. Шинкаренко О. Д. Психологічні особливості жертв подружнього насильства. *Практична психологія*. 2000. № 3. С. 25–29.
7. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

Шульга В. О.,
асистент кафедри публічного управління,
адміністрування та права,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ДЛЯ ЖЕРТВ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА

У сучасному світі питання захисту прав жертв гендерного насильства набуває особливої актуальності, адже вони нерідко стикаються з вторинною віктимізацією, упередженим ставленням та відсутністю належної підтримки під час судового процесу. Забезпечення процесуальних гарантій є одним із